

Káli Enikő ÍTÉLETNAPI HARSONASZÓ

 ligetmuhely.com/iteletnap-harsonaszó/

Anna Margit *Utolsó ítélet* [1] című kiállítása a hetvenes-nyolcvanas évek műveiből válogat. A művész utolsó, érzelmmel és poézissal telített, a művészettörténetírásban eddig kellően nem megbecsült időszakának keresztmetszetét tárja elénk.

individualizált mitológia

Az évtizedekkel korábbi emlékek, elevenen maradt érzelmek ebben a korszakában is hangsúlyosan jelen vannak művészetében. A világháború és a holokauszt traumáját individualizált mitológiában festette meg. A festett mitológiát bemutató tárlat fő csomópontjai képzeletbeli triptichont alkotnak: a *Paradicsom*, az *Utolsó ítélet*, majd a *Pokol* képei elevenednek meg.

A tárlat két „nyitóképe” összefoglalja Anna Margit festői világát. A *Gyermekkor* (1970) című alkotás az 1945–48 közötti, Európai Iskolához köthető periódusát idézi. A gyermekrajzok egyszerűségéhez és a kultúra archaikus rétegeihez visszanyúló festészetének témavilága ekkor szűkül le a figurára. Képeinek egyetlen szereplője a különböző szerepekkel felruházott, és mindig kiszolgáltatott bábu.

Hídavatás

A másik: önarckép – ez a műfaj első periódusától meghatározó. *Trombitás önarcképén* (1972) a művész kezében a korábban ártatlan játékszer fontos szimbólummá válik. A sófár vagy harsona gyakori Isten-jelkép a zsidó és a keresztény hagyományban is. A festmény kiemelt kompozíciós eleme az égő lámpás, az éberség és az igazság jelentésével ragyog a festő fölött.

népi-kisvárosi folklór

Jellemző és izgalmas, ahogyan Anna Margit a festéket kezeli. A vastagon felvitt réteg erős plasztikusságot kölcsönöz a felületnek, az élénk színek mellett a kép drámaiságát erősíti. Az alak kissé nyers megjelenése, hangsúlyos körvonalai hasonlítanak azokhoz a festett népművészeti tárgyakhoz, amelyeket a hatvanas évektől gyűjtött a festő. A népi-kisvárosi folklór darabjai beépülnek művészetébe.

A kiállításon bemutatott első nagyobb műcsoport az *Éden* (1970) című kép köré szerveződik. A biblikus téma az egykori társat, Ámos Imrét idézi. Az ábrázolás azonban nem idilli; eltávolított, merev világot látunk. A kép inkább a hiányra utal: a fiatal Ámost munkaszolgálatosként megölték.

A többi festményen a historikus és folklorisztikus alakok között a művész a bábuvilág része. A népi-paraszti kultúrába vetített idealizmus helyett veszteségről, elmúlásról és magányról tudósítanak a művek. Ambivalens módon egyszerre figyelhető meg a merész kitérkezés és elrejtőzés, a bábokkal azonosulás és elkülönülés. A korszak képi világához tartozik a kollázstechnika. Több vásznon a festett felület mellé fotót, újságkivágatot vagy anyagokat, például csipkét applikált.

Özvegý

Anna Margit művészetében a felismerhető portré fokozatosan veszít jelentőségéből. Egyre jellemzőbb a távolságtartó, jelle sűrűsödő kifejezés. Ha korábbi portréit vizuális életrajzként értelmezzük, a kiállításon szereplő művek az emlékezés lenyomatai. A teremben számomra a legkiemelkedőbb az *Özvegy* (1971) című kép. Az elemi, egyszerű formák, a valószerűtlen színek Anna Margit egész 1945–48 közötti festészetét sűriti. A kör motívumát azonban megkettőzi. Az alak mögé az ikonok világát idézve, dicsfényhez hasonló rózsát fest. Az ikon-párhuzamot erősítik a frontális kompozíció, az imádkozó kéztartás és a képtér két oldalán látható angyalok. A rózsza a szerelem és a szenvedés szimbólumaként tovább árnyalja a kép jelentését. A népművészeti naivitás és a groteszk báj találkozásának kivételes példái az itt látható alkotások. A festő a tömegkultúra cífra, giccsel érintkező, a *grand art* határain kívüli világához úgy nyúlt, hogy egyúttal fel is emelte azt.

Az évek elteltével a holokauszt emlékéhez az egyre sűrűbb magány és az öregedés terhe társul. Az időskori képeken gyakori a magányos özvegyasszony. A *Magány* (1978), illetve *Soha már* képein csupán egy horizontvonallal jelzett légtérbe helyezi alakjait, ezzel is kiemelve az üresség, egyedüllét érzését.

Kisméretű festményei is monumentálissá válnak sokrétegű szimbolikájuk révén. Az említett *Magány* festményén öregasszony tekint ránk, feje fölött hatalmas sas ül, mellette fehér liliom. Akár az angyali üdvözlő változata is lehetne. A szárnyas lény jelen esetben nem a megváltás, hanem a halál hírért hozza el.

memento mori

Művein igen gyakoriak a halál képzetének konkrét megfogalmazásai. *Elmúlás* (1974) című képén népi, falusi belsőt idéző környezetben *memento mori*-ként megcsonkított bábu fekszik a ravatalon. A művész a hitvilág-szimbolikából is merít. A festmény középtengelyében található lepke a halott testből felröppenő lelket ábrázolja.

Tragikomikus *Haláltangó* (1980) alkotásán a téma súlyát, drámaiságát rá jellemzően iróniával párosítja. Bábuí túlvilági, megfoghatatlan térben lejtik utolsó táncukat. Szintén ambivalens kép a fiatal, babaarcú figuraként megfestett *Halál angyala* (1983).

Anna Margit egyéni és történelmi tragédiát megjelenítő festészetét képes volt új és új témákkal tágítani.

Nincs éles határvonal, viszont markáns különbségeket látni a hetvenes évek és az utolsó korszak alkotói attitűdje között. Művészetében fordulatként jelentkezik, amikor a hatvanas évek végén zsidó identitása is középpontba kerül. Életművének utolsó korszakában már nem csupán utalásként találkozunk a zsidó és biblikus témákkal. E sorozat két fontos darabja a *kürtök* harsogásától ledőlő ókori *Jerikó falait* (1983), illetve a teremtés utáni Mindenhatót jeleníti meg (*Teremtés sorozat – Az Alkotó pihen*, 1977). Nyers igazmondás, valamint groteszk formakultúra és tematika adja a műcsoport jellegzetességét. A kifejezetten narratív kései műveik is harsány színekkel készültek. A sok évszázados ikonográfia felülírásával megkérdőjelezi a kanonikusnak számító vallásos állításokat.

A válogatás középpontjában Az *Utolsó ítélet* című munkája áll. Anna Margitot valóban a végső kérdések foglalkoztatták, de képével nem igazságszolgáltatást kér. A végnapon a lelkek megítélését szolgáló mérleg nyelve nem billen el egyik irányba sem, a mellette lévő két alak ezt megakadályozza. Nekünk balra, talán az *Igazság* alakjaként bekötött szemű bábu, jobbra pedig a nézőt csendre intő angyal. A megbélyegzettek elhurcoltatnak, a bűnösök tette következmények nélkül marad.

Céllövölde

A kiállítás a náciizmus könyörtelenségével szembesítő alkotásokkal zárul. A tárlat legutolsó, egyben legszűkebb terét a *Pokol* termékének is nevezhetnénk. Nem túlvilági, hanem nagyon is e világi pokol-képek ezek. A meglepő szimbolikájú *Inferno* (1981), valamint a *Céllövölde* (1976) a tragikumot vicsorgó iróniával ellensúlyozza. Az utóbbin idős zsidó férfi mellett Hitler, Jézus, maga a művész és egy bekötött szemű, elítélt bábu látható a céltáblán. A populáris kultúra jelenléte talán itt a legközvetlenebb, a kép a falusi vásári giccs világából merít. Kollázs-technikával még rá is erősít: az arcok kivágott képrészletek, illetve fotók.

A Gulyás Gábor rendezte kiállítás nagy erénye, hogy viszonylag kevés alkotással idézi meg az életmű ívének szellemi és stílári gazdagságát.

[1] Utolsó ítélet – Válogatás Anna Margit hetvenes-nyolcvanas évekbeli festményeiből, Kurátor: Gulyás Gábor. A kiállítás megtekinthető: 2016. augusztus 27. – október 16. Ámos Imre – Anna Margit Emlékmúzeum (Szentendre, Bogdányi út 10-12.

felső kép | Utolsó ítélet

műtárgyfotó | Deim Balázs